

RAZGOVORI SA FRANCUSKIM ISTORIČARIMA: FERNAN BRODEL, ŽORŽ DIBI, ŽAK LE GOF I ŽAN PJER VERNAN / UR. DEJAN ANIČIĆ (LOZNICA: KARPOS 2023)

*Stefan Novaković, MA¹
Beograd, Srbija*

U Beogradu je 2023. godine objavljena knjiga posvećena razgovorima sa francuskim istoričarima koji su bili okupljeni oko tzv. škole anala, koja je, tokom skoro celog veka svog postojanja, obeležila historiografske interpretacije uvođenjem različitih metoda i tehnika iz drugih disciplina (ekonometrije, antropologije, sociologije, geografije). Ova knjiga, bolje reći zbornik intervju sa (u naslovu) navedenim istoričarima koje je precizno odabrao priređivač i koji su posebno prevedeni za ovu priliku, može se podeliti na dva dela. U prvom delu nalazi se šest intervju sa Fernanom Brodelom, Žoržom Dibijem, Žak Le Gofom i Žan Pjer Vernanom, dok se drugi deo knjige sastoji od dodataka u vidu četiri teksta koji su posvećeni istorijatu i teorijskim postulatima „škole anala”.

Prvi intervju u ovoj knjizi, naslovljen „Upražnjavanje slobode”, vođen je sa Ž. Dibijem 1982. godine i dotiče se mnogih pitanja, među kojima se izdvajaju ona o hronologiji i relativnosti istorije kao nauke, a ne o njenoj egzaktnosti. Takođe, u ovom delu teksta Dibi ističe vezu, ali i ograničenu kritiku upotrebe strukturalističke antropološke teorije u okviru „škole

¹ stefanchb.novakovic@gmail.com.

anala", dok istovremeno naglašava u ograničenoj formi uticaj materijalističkog pristupa pozajmljenog iz marksizma u vlastitim interpretacijama ekonomije u prošlosti.

Drugi intervju, pod naslovom „Život za istoriju", vođen je 1984. godine sa F. Brodelom. Na početku Brodel navodi situaciju zbog koje se opredelio za studije istorije, ali i kasniju nemogućnost da se stalno zaposli pošto su se mesta u različitim institucijama teško dobijala, što je i danas slučaj. Drugi deo intervjuja posvećen je Brodelovom radu i naglašava važnost proučavanja „istorije dugog trajanja", odnosno struktura i dugoročnih promena u društvu, sa fokusom na ekonomiju i geografske faktore. S tim u vezi, u ovom razgovoru Brodel ističe i nužnost centralizacije društvenih nauka u jednom posebno formiranom naučnom centru, koji se prepoznaje upravo u Šestom odseku² École pratique des hautes études kojem je Brodel davao posebnu istraživačku notu tokom svog rada.

Treći intervju pripada Ž. Le Gofu i nosi naslov „Razlozi za dugi srednji vek". U njemu Le Gof ističe svoje lične aspekte u istorijskim proučavanjima i reminiscencije na svoje početke bavljenja istorijom. Kako i naslov intervjuja sugerise, dotiče se u njemu i pitanja o „dugom srednjem veku", gde iznosi svoju periodizaciju i definiciju, što je konkretno povezano sa težnjom i potrebom „škole anala" za „istorijom dugog trajanja". Takođe, u ovom intervjuu Le Gof se dotiče i različitih aspekata filozofskih, religijskih i umetničkih postavki srednjeg veka, naglašavajući u njima tripartitnu podelu (pakao – čistilište – raj) nasuprot binarnoj (pakao – raj).

Četvrti intervju predstavlja još jedan razgovor sa Ž. Dibijem vođen 1996. godine. Nosi naslov „Umetnost, pisanje i istorija". U njemu Dibi ističe svoja interesovanja u okviru pitanja kojima se bavio tokom svoje karijere. Takođe, u njemu navodi na koji su način društveni odnosi determinisani geografskim faktorima i eko-sistemom, a dotiče se (ponovo) uloge marksizma u shvatanjima ekonomije u prošlosti. Posebno zanimljive aspekte

² Misli se na Šesti odsek za ekonomske i društvene nauke École pratique des hautes études.

ovog razgovora čine Dibijeva shvaćanja društvene kompleksnosti srednjeg veka, oličene u centralizaciji moći (odnosno postojanju vladara i sveštenstva), zatim ulozi pojedinaca u društvenim zbivanjima i umetnosti kao ekspresiji ideologije i društvenih sistema.

„Život između mita i politike” predstavlja peti intervju u ovoj knjizi vođen sa Ž. P. Vernanom tokom 2003. godine. U ovom kratkom razgovoru Vernan se dotiče kompleksnih tema, poput potrebe za

izučavanjem klasičnih jezika i kulture, zatim govori o različitim pitanjima antičke mitologije i, na kraju, o Homeru i *Ilijadi* i *Odiseji*, posmatrajući ih u njihovoj neodvojivoj povezanosti kao dva antipoda. Odnosno, rečima samog Vernana, *Odiseja* je dakle izokrenuta *Ilijada*. Dva teksta su u vrsti strasnog dijaloga (str. 70).

Šesti intervju, pod naslovom „Dijalog o istoriji”, predstavlja dva inkorporirana intervjua vođena sa Ž. Le Gofom i Ž. P. Vernanom tokom 2004. odnosno 2014. godine. U njemu se ističu prvi koraci u obrazovanju i institucionalnom radu dvojice navedenih istoričara, ali se razmatraju i neka druga pitanja, poput objedinjavanja različitih nauka (sociologije, antropologije, ekonomije) pod plaštom istorije kao discipline, zatim uticaja Ž. Dimezila i strukturalista na proučavanje mitologije, kao i samih procesa rada u okvirima različitih istorijskih istraživanja. Poseban i ključni segment ovog intervjua jeste pitanje tragedije kao pozorišnog komada i samog pozorišta tokom antičkog i srednjovekovnog perioda, gde istoričari ističu postojanje religijskog aspekta oličenog u liturgiji tokom srednjeg veka, kao zamene za pozorište (tragediju) iz antičkih vremena. Takođe, u

njemu se iznosi i mogućnost za povratak na pređašnja teoretska stanovišta, koja su postojala pre „škole anala”, poput proučavanja političke istorije i biografija velikana.

Prvi tekst dodatka koji potpisuje L. Saks naslovljen je „Francuska istoriografija u XX veku”. U njemu autor pruža pregled francuske istoriografije tokom XX veka, ali i preovlađujućih teorijskih i metodoloških konceptata i mišljenja, sa posebnim osvrtom na nastanak i razvoj „škole anala” i njenu koncepciju do početka XXI veka.

Drugi tekst dodatka, iz pera M. Leonara, pod naslovom „Klasične nauke u Francuskoj u XX veku”, predstavlja detaljan pregled različitih teoretskih pristupa u proučavanjima klasične starine u Francuskoj tokom XX veka. Među njima, analizira se rad P. Vena na historiografskim problemima antičkog perioda, zatim rad Ž. P. Vernana u okvirima antropologije antičke Grčke i na kraju rad Ž. Bolaka na pitanjima prioriteta i kritike teksta, čime se pravi referentni okvir za posmatranje razvoja klasičnih nauka u Francuskoj u XX veku.

Treći tekst nosi naslov „Nova istorija”. Autor je F. Dos. Pisac se u njemu oslanja na tematska pitanja koja preokupiraju savremene poglede na istoriju, poput uticaja strukturalizma na istorijsku nauku u Francuskoj, zatim proučavanje mentaliteta (posebno važna kategorija u okvirima „škole anala”), problem istorijske antropologije ili serijske istorije i, na kraju, teoretsko preispitivanje posebnog književnog žanra – nacionalnog romana.

Poslednji, četvrti tekst, delo je Ž. Revela pod naslovom „Fernan Brodel (1902–1985)”. U njemu autor rezimira dobro poznatu Brodelovu biografiju kao istraživača i čoveka, osvrćući se na njegova istraživačka interesovanja tokom plodne karijere istoričara. Poseban doprinos ovog teksta jeste u tome što su u njemu analizirana Brodelova dela *Mediterran i mediteranski svet u doba Filipa Drugog, I–II*, zatim *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam, I–III*, *Identitet Francuske i Sredozemlje u starom veku*, čime ističe doprinos različitim tematskim i interpretativnim

aspektima u okvirima historiografskog pravca, poznatog pod sveobuhvatnim nazivom „škola anala”.

Sagledavanje šarolikosti odabranih intervju a i tekstova ove knjige, bolje reći zbornika, nameće zaključak da je u okvirima „škole anala” stasavalo nekoliko generacija istraživača s različitim interesovanjima i teorijskim pristupima izučavanju prošlosti. To se i potvrđuje ako se uzme u obzir da je danas aktivna čak četvrta škola, koju odlikuje povratak na prvobitne teme istorije – interesovanje za istorijske i antropološke teme, simboličke i kulturne identitete i komparativnu istoriju. Uzimajući u obzir širok dijapazon perspektiva i mogućnosti iz različitih disciplina koje objedinjuje historiografska „škola anala”, verujemo da će ova knjiga biti od velike koristi ne samo istraživačima posvećenim izučavanjima istorije ideja i teoretskih postavki u okvirima društveno-humanističkih nauka već i široj javnosti.